

PJESNIK ANDRIJA PALMOVIĆ

Hrvatski pjesnik Andrija Palmović rodio se 27. studenoga 1847 u Rasinji nedaleko Koprivnice, podravskom selu poznatom od 12. stoljeća. Neka nas ovaj neveliki prikaz podsjeti na nj u povodu 150. godišnjice rođenja i 115. godina od smrti (10. veljače 1882.). O Palmoviću postoji poprilična bibliografija (većinom članci), uglavnom iz vremena njegovoga života i pjesnikovanja kao i nakon smrti da bi se, što je vrijeme više odmicalo, sve manje o njemu pisalo. Kako Palmović nije objavio zbirku za života, učinio je to njegov prijatelj Fran Folnegović objavivši 1883. **Pjesme Andrije Palmovića**, s predgovorom Huga Badalića. U povodu godišnjica rođenja ili smrti javljali su se u novinama članci o Palmovićevom pjesništvu, a 1932. (50 godina od smrti) objavio je Rasinjanin Stjepan Banek Palmovićeve pjesme s predgovorom, tiskane u Koprivnici. Te godine otkrivena je pjesniku i spomen-ploča u Rasinji, a napisano je i ponešto članaka u raznim novinama. Godine 1937. objavio je Vinko Nikolić u "Hrvatskom dnevniku" članak karakterističnoga naziva: "Živ - nesretan, mrtav - zaboravljen hrvatski pjesnik Andrija Palmović". Kasnije će biti još nekoliko članaka u novinama o Andriji Palmoviću, primjerice u "Republici" 1952. objavljuje Milan Selaković: "Andrija Palmović, nesretni lirski pjesnik hrvatski" (u povodu 70 godina od smrti). Godine 1970. uvršten je u Pet stoljeća hrvatske književnosti. Iste godine o njemu piše izvrstan esej Nedjeljko Mihanović u "Kolu" (tekst je uvršten u knjigu N. Mihanovića "Portreti i eseji o hrvatskim piscima"). Opširan prikaz uz objavljivanje Palmovićevih pjesama, članaka i pisama Šenoi, objavila je prof. Višnja Sesvečan 1994. g., naziva **Pjesništvo Andrije Palmovića** i podnaslova **Andrija Palmović - hrvatski pjesnik Šenoina doba**. U ovom sam se prikazu, uz ostalo, uglavnom služila spomenutom knjigom prof. Višnje Sesvečan.

Andrija Palmović živio je samo 35 godina, uglavnom mukotrpnih (1847. - 1882.). Seljačko dijete, kojemu odrediše školovanje, moglo je u to vrijeme postati ili svećenikom ili pravnikom. Palmović bijaše svećenik. Rođen u Rasinji, uz plemićki dvor baruna Inkeya s kojim se seljačka obitelj Opica, kako se Palmović tada prezivao, uspijeva pokumiti i uz, kako pišu, nastojanje vrlo inteligentne majke, Andrija, jedno od šestoro djece obitelji Opica, bijaše određen po majčinoj želji za svećenika. Pučku školu polazio je u Rasinji, a kako je rasinjska škola izgorjela četvrti je razred završio u Koprivnici. Peti razred polazio je u Peterancu gdje je nastava bila na njemačkom jeziku jer je Peteranec pripadao Vojnoj krajini. Prvi razred gimnazije završio je u Varaždinu, zatim prelazi u Požegu. Tu besplatno stanuje u nadbiskupskom sirotištu i završava drugi, treći i četvrti razred gimnazije. Zagovorom svoga skrbnika baruna Inkeya primljen je 1863. u zagrebačko nadbiskupsko sirotište. U Zagrebu završava peti i šesti razred gimnazije. To su bile i najsretnije godine njegova života jer se pokazala njegova nadarenost za umjetnost. U to vrijeme zagrebački gimnazijalci objavljuju svoj rukopisni školski list Smilje (1863./1864.) u kojemu je suradnikom i šestnaestgodišnji učenik

Opica. Kako je kasnije zapisano, tada još ne objavljuje pjesme nego crta, pjeva u đaćkom zboru, glumi i živi punim životom mladoga nadarenog čovjeka. Valja spomenuti da je zagrebačkoj gimnaziji u to vrijeme bio upraviteljem Adolf Veber Tkalčević (1826. - 1889.), jezikoslovac, kritik, putopisac i novelist, što je sigurno imalo utjecaja na usmjerenje i odgoj đaka. Hrvatski jezik predavao je jedan od organizatora književnoga života u doba ilirskog pokreta, jedan od urednika "Danice", znanstvenik koji je napisao prvu gramatiku hrvatskog jezika, Vjekoslav Babukić (1812. - 1825.). Živeći u takvom ozračju, Palmovićeve sklonost umjetnosti, posebno pjesništvu, bila je sigurno temeljena na čvrstim temeljima.

No, 1865. godine sve se prekida jer Palmović postaje đakom zagrebačkog sjemeništa, iako za svećeničko zvanje, kako će pokazati događaji, nije imao sklonosti. Prvo je promijenio prezime jer je Kaptolsko crkveno poglavarstvo smatralo da je prezime Opica neprikladno za svećenika. Po izboru baruna Inkeya preziva se otada Palmović.

U šest godina što ih je proveo u sjemeništu (zareden za svećenika 1871.), Palmović je zaista svašta proživio. Kako kaže N. Mihanović, već se prvih godina pokazalo da mladi klerik ne osjeća sklonost prema svećeničkom pozivu pa je neko vrijeme (zacijelo zbog ljubavi prema nekoj djevojci što se vidi iz njegovih pjesama) skinuo reverendu i napustio teologiju, ali na uporno nastojanje roditelja vratio se u klerikat. Kao štićenik mađarona Inkeya nije bio na dobrom glasu, a kad se sukobio s rasinjskim župnikom Banićem i kad je Banić poslao izvješće poglavarstvu sjemeništa o nedoličnom Andrijinom ponašanju, Palmović je odmah isključen iz bogoslovije, što je Palmovića vrlo obradovalo, ali ne i njegovu majku. Posredovanjem baruna Inkeya kod zagrebačkoga nadbiskupa, ponovno je primljen. Poslije toga, kako kaže N. Mihanović, "tonuo je u dubine zatvorene potištenosti".

Ni kao kapelan nije bio po volji crkvenim vlastima pa je u vrijeme kapelovanja (od 1821. do 1880.) promijenio trinaest župa. Tek 1881. dobiva prvu samostalnu župu u Komarevu kraj Siska, ali već teško bolestan na plućima umire 10. veljače 1882. g. u zagrebačkoj Bolnici milosrdnih sestara. Pokopan je vrlo tiho na zagrebačkom groblju Mirogoju jer su Duhovne kaptolske vlasti zabranile svečaniji sprovod. Dvadeset pet godina grob mu je bio u skromnom odjelu 3. razreda. Ekshumiran je 1907. g. a glasilo Hrvatske pučke napredne stranke "Pokret" objavilo je članak u kojem piše da se novi Palmovićeve grob nalazi "na glavnoj cesti što vodi od pravoslavne kapelice". Kod polaganja u novi grob Društvo hrvatskih književnika zastupao je odbornik Branko Drechsler. Kao što reko, godine 1932. u povodu 85. godišnjice rođenja i 50. godišnjice od smrti Rasinjani su svome pjesniku Andriji Palmoviću podigli u rodnomu selu spomen-ploču. Podsjetimo se da je Rasinjanin i Juraj Husti (Husz ili Huszti), prvi hrvatski putopisac (16. stoljeće), čiji se rukopis čuva u Vatikanskoj knjižnici u ostavštini švedske kraljice Kristine. Tako nam je Rasinja dala dva znamenita, na žalost premalo poznata, književnika.

Kako je Palmović, osim ljubavnih i refleksivnih pjesama, pisao uglavnom domoljubnu liriku, osvrnut ću se kratko na političke prilike toga vremena. To je doba vladavine Franje Josipa (od 1848. do 1859.). U Hrvatskoj 1851. (trajati će deset godina) počinje zloglasni Bachov apsolutizam (germanizacija, raspušten hrvatski sabor /1850./, ukinuta samouprava županija, uvedene žandarmerije, njemački jezik službeni u uredima i školama, zabranjene novine, zabranjena hrvatska zastava). Kad je 1861. došao kraj Bachovog apsolutizma, ponovno je sazvan sabor u Zagrebu (Dalmatinski sabor u Zadru, Istarski sabor u Poreču). Sabor u Zagrebu traži sjedinjenje svih hrvatskih zemalja. Na tom saboru posebno se istaknuo Ante Starčević. Dr. Franjo Tuđman (Forum, 5-6, 1996.) kaže da je Starčević "iznio doktrinu da hrvatski narod može osigurati svoju samobitnost i svoj opstanak jedino razvitkom vlastite nacionalne svijesti. (...) On je uvjeren da ni federalizacija ni trijalizam ne bi u biti promijenili položaj Hrvatske, jer među Austrijom federaliziranom i među Austrijom centraliziranom ona je razlika kao među vragom i sotonom. Stoga je nemilosrdan u osudi što služe tuđinu ili zavaravaju narod izgledima preuređenja Monarhije...". Osim Starčevićeve Stranke prava (a Palmović je pravaš), tu je i Narodna stranka (Strossmayer), stranka građanske inteligencije, odnosno liberalne buržoazije koja nastavlja ilirske (jugoslavenske) ideje. Mađaroni se pretvaraju u unioniste. Godina 1868. (kad Palmović počinje objavljivati pjesme) godina je Hrvatsko-Ugarske nagodbe. Banom postaje unionist Levin Rauch. Po Nagodbi Hrvatska ima autonomiju u upravi, nastavi i

bogoslužju, a zajedničke su financije, poljodjeljstvo, trgovina i obrana. Zastava je hrvatska a grb je zajednički. Po Nagodbi Dalmacija pripada Hrvatskoj koja se naziva Kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom. U kulturi i znanosti doživljavaju se pomaci. Kad je 1867. osnovana JAZU, imala je 14 članova. Predsjednik je bio štrosmajerovac Franjo Rački, a tajnik Srbin Đuro Daničić. Sveučilište je osnovano 1874. g., a od 1874. do 1880. hrvatskim banom je Ivan Mažuranić. On modernizira sudstvo, zakon o obvezatnom četverogodišnjem školovanju donijet je 1874., Matica ilirska postaje Maticom hrvatskom, utemeljeno je Društvo sv. Jeronima, koje objavljuje knjige za puk. Razvojačenje Vojne krajine počelo je 1871., a Vojna je krajina ujedinjena s Hrvatskom 1881. g.

U književnosti to se razdoblje naziva: od ilirizma prema realizmu, a kako je središnja ličnost August Šenoa (1838. - 1881.), naziva se još i Šenoino doba. U tom razdoblju djeluju neki pisci koji su bili ilircima, no na kraju apsolutizma i kasnije javljaju se i nova imena (primjerice: Korajac, Perkovac, Tomić), a među njima posebno mjesto pripada Andriji Palmoviću. Književnici se okupljaju oko časopisa kojih je bilo podosta, ali su svi, osim Vijenca, bili kratkoga vijeka. Podulje izlazi Neven (1852. - 1855.), Naše gore list (1866. - 1869.), a tu je i nastavak Vrazovoga Kola. Izlaze još Glasonoša (1861.-1865.), Dragoljub (1867. - 1868.), Književnik (1864. -1866.), Leptir, Slavonac, Hrvatska lipa, Slavjanski jug i drugi. Središnji list hrvatske književnosti toga doba je Vijenac (1865. - 1903.). Šenoa mu je urednikom od 1874. do smrti (1881.), a to je upravo razdoblje pjesnikovanja Andrije Palmovića koji je svoje pjesme objavljivao uglavnom u Vijencu.

U 14 godina književnoga rada Andrija Palmović napisao je 54 pjesme, nekoliko prepjeva i dva članka. Koliko nam je do danas poznato, prve je pjesme objavio 1868. g., znači u vrijeme kad je bio đakom zagrebačkoga sjemeništa. To su pjesme "Što je zlato" i "Naša tvrđa", obje objavljene u Slavjanskom jugu. Tema mu je domoljublje, a stilom su ove pjesme temelji Palmovićeve stilske osebjivosti. Njegove pjesme današnjem čitatelju često su nerazumljive, ne samo zbog do danas zaboravljenih riječi i štokavsko-kajkavskih kovanica, nego i zbog sklopa rečenica podvrgnutih rimi. Primjerice: "Brat mišicom bratu snažen/ Oltar roda brigom pažen/ Samo tvrđu možnom čine!" U spomenutom eseju N. Mihanović kaže: "Uza sav dotadašnji intenzitet Mažuranićeve poetske izražajnosti i lirsku melodioznost Vrazovih gazela, to je stanje našeg književnog izraza najtočnije obilježio Preradović u stihu: "Pjevat mi se opet hoće, ali ne znam ni sam kako". N. Mihanović hvali formu Palmovićevih pjesama, a kaže i da se kod ovog pjesnika "osjeća grčeviti napor za individualnim poetskim izrazom. Al ima nešto privlačno u toj prigušenosti njegova izražaja: u oporosti stiha osjećaju se unutarnje težnje i napor za lirskim očitovanjem, a u nejasnoćama nova izražajna traženja."

Pjesma "Osmo čudo" objavljena u Vijencu 1871. najčešće je spominjana Palmovićeva pjesma. Ovo je sigurno jedna od najtoplijih i najljubavnijih njegovih pjesama iz koje su ovi stihovi:

Djevu ljubljah, ona mene, žarko bez počitka.

Rajski času! Kad ne marih za jelo, ni pilo,
Samo da se njoj priljubim, kad joj bješe milo
Povesti me sobom, od svagdanje proste stiske
U sabinske tempe, na poljane arkadiske,
Ne bil tamo, nikud ne želeći već nagnućem
Nekim višim, životvornim, čistim odahnućem
Uz božicu svoju veličanstven, božanstvenij
Stvorio se kano seraf kakav, ili genij.

Po uzoru na Prešerna objavio je Palmović u Vijencu 1874. svoj domoljubivi "Sonetni vijenac". N. Mihanović kaže da se pjesnik kao zaljubljenik obraća domovini, ali je ne promatra kao alegorični ideal i pepeo mrtvih već kao uporište narodne egzistencije u duhu Starčevićevih ideja. U XI. pjevanju govori o slobodi:

Izginuše Obri, Huni, Saraceni,
Dočim ti si žilav uhvatila koren
Prot naroda buran i njihovoj mijeni,

Narod tvoj za slavu, za život je stvoren
Ugleda li jednom svoga spasitelja,
Kako da te više bezbožnik ucvijelja?

I prof. Sesvečan i dr. N. Mihanović posebno spominju pjesmu "Zora Veronika Zrinska". O toj pjesmi dr. Mihanović piše: "Ove slike nadilaze sve stihotvoračke fraze i političke sheme šezdesetih i sedamdesetih godina, od Palmovića do Šenoa. To nisu nevinosti plesnih budnica i naivnih patriotskih davorija, već izraz jedne svijesti o duboko tragičnoj spoznaji drage, zarobljene, nemoćne, ali i vječno buntovne i nepokorene domovine". Ni ostale Palmovićeve domoljubne pjesme, a takvih je većina, nisu budničarske. Pjesnik, očito je, traži i nalazi nove izraze da iskaže svoju ljubav za domovinu i njezine ljude, pa i u onim pjesmama koje bismo mogli nazvati pejzažnima (primjerice: Zagorske elegije, Na Trakošćanu).

Palmović je postao pravašem već kao student bogoslovije (Stranka prava od 1861.), a biti pravašem značilo je boriti se za buđenje duha hrvatskoga naroda, njegujući narodne običaje, jezik, književnost, umjetnost. Zato su Palmovićeve teme široke. On pjeva o Mili Gojsalića, o drevnoj Poljičkoj Republici, o uskocima, o Hrvatima izvan Hrvatske, spominje Dubrovkinju Cvijetu Zuzorić, Lucića, Medulića, pjeva o Hrvatima u Bosni i Hercegovini.

U drugoj polovici. 15. stoljeća, za razliku od hrvatskih vukovaca koji su propagirali stih narodnih pjesama (deseterac), hrvatski se književnici okreću strofama klasičnoga podrijetla. Primjerice, A. Veber Tkalčević piše 1864. raspravu o hrvatskom heksametru, a i drugi su se književnici bavili versifikacijom, oslanjajući se uglavnom na klasične oblike. Kako je Palmović obrazovan na uzorima staroklasičnoga pjesništva (prevodio je Katula, Tibula, Propercija) i on se služi klasičnim oblicima, izbjegavajući monotoni stih narodnih pjesama.

Iz Palmovićevega članka "Asonance u našoj narodnoj poeziji", objavljenoga 1875. u Vijencu, vidi se da su mu se nametala pitanja poetike što je jedan od dokaza da nije pisao ni lako ni brzo nego teško i promišljeno u ono malo vremena što mu ga je iscrpljujući svakodnevni posao klerika dozvoljavao.

Iako je napisao svega pedesetak pjesama, u vrijeme njihovog objavljivanja te su pjesme bile vrlo hvaljene. Tako, kad je objavio "Osmo čudo" Franjo Marković kliče Palmovićevoj nadarenosti "Est Deus in nobis" (Bog je u nama), a Šenoa proširuje misao pišući o Palmovićevo "Sonetnom vijencu" riječima: "Est Deus in nobis agitante calescimus illo" (Bog je u nama i mi se ožarujemo njegovom pobudom). Unatoč tomu, Palmović je danas gotovo zaboravljeni pjesnik nedovoljno poznat i u svom širem zavičaju, Podravini, ali jedan njegov stih često je ponavljan (iz Zora Veronika Zrinska) pa ću njime i završiti: HRVATI BRAĆO, MNOGI JOŠTE KRIŽ NAS ČEKA!

LITERATURA:

1. Višnja Sesvečan, Andrija Palmović, hrvatski pjesnik Šenoinog doba, Prosvjeta d.d., Bjelovar, 1994.
2. Nedjeljko Mihanović, Portreti i eseji o hrvatskim piscima, Stvarnost, Zagreb, pretisak iz Kola 1970.
3. Pet stoljeća hrvatske književnosti, MH, Zagreb, 1970.
4. Miroslav Šicel, Pregled novije hrvatske književnosti, MH, Zagreb, 1966.
5. Stjepan Banek, Andrija Palmović: Izabrane pjesme, Koprivnica, 1938.
6. Dragutin Pavličević, Povijest Hrvatske, Zagreb, 1994.
7. Forum 5-6, Zagreb, 1996.